

Zymer KUQAJ

DEMONSTRATAT E VITIT 1981, GURTHEMEL I SHTETËSISË SË KOSOVËS

Nuk kishin kaluar as 13 vite të plota nga Demonstratat e fundit në Kosovë, ato të vitit 1968, Kosova 13 vite më vonë, prapë po ziente, prapë po shkrephte e merrte flakë për të drejtat dhe liritë e mohuara. Kosova nuk kërkonte as më shumë dhe as më pak se kombet tjera në Jugosllavinë e atëhershme, vetëm të jetë e barabartë me kombet tjera. Të njëhej e drejta si komb shqiptar ashtu siç edhe në të vërtetë ishte dhe rrjedhimisht edhe e drejta e shtetformimit të Jugosllavisë si njësi federale me emrin Republikë.

Çka kishte ndodhur në Kosovë pas demonstratave të vitit 1968 deri në vitin 1981?

Shikuar realisht kishte një përparim ekonomik, kulturor dhe politik në këto mes vitesh. Dy janë kryesore.

Një, themelimi i Universitetit të Prishtinës më 1970.

Dy, Kushtetuta e vitit 1974 që e bënte Kosovën pjesë të njësisë federale të Jugosllavisë por jo të barabartë me njësitë tjera federale (republikat). Kosova kishte të drejtë të këtë përfaqësuesin e vet në Kryesinë e Jugosllavisë por kishte më pak deputetë në të dy dhomat e parlamentit të federatës jugosllave. Kosova në të njëjtën kohë ishte edhe nën ombrellën e republikës së Serbisë.

Kombi i 3-të me numër të popullsisë në Jugosllavi, pas serbëve dhe kroatëve quhej padrejtësisht kombësi. Kombësitë nuk mund të ishin të barabartë me kombet tjera të atij shteti.

Kjo ishte Kosova e para 11 marsit të vitit 1981.

Unë do të mundohem të ndriçojë, zbardhi arsyet kryesore që rezultuan më shpërthimin e demonstratave të vitit 1981.

Faktet e mija janë pikëpamjet dhe përjetimet e mija si student nga viti i parë i studimeve deri në vitin e katërt fakultetit juridik në Prishtinë. Vit ky kur ndodhi pranvera e lavdishme e vitit 1981.

Në këto katër vite kishte ndodhur një zgjim i madh kombëtar e kjo në mënyrë të veçantë vërehej tek rinia studentore. Kur them tek rinia studentore mendoj të rinia shqiptare në gjithë hapësirën e ish Jugosllavisë që studionin në Prishtinë.

Po cilat ishin ngjarjet që ndikuan të studentët në rritjen apo zgjimin e vetëdijes kombëtare?

Ishin një seri ngjarjesh që kanë ndikuar drejtpërdrejtë tek rinia studentore dhe si të tilla edhe revoltën e studentëve. Këto janë:

- Festimi i 100 vjetorit të Lidhjes shqiptare të Prizrenit,
- shkëmbimi kulturor më Republikën e Shqipërisë,
- literatura e botuar në Kosovë që i kishte shpëtuar censurës politike.
- Literatura e ndaluar që vinte nga Shqipëria zyrtare në rrugë të ndryshme.
- Ndikim të madh kishin edhe lëvizjet ilegale të kohës që në përgjithësi kishin orientim të majtë dhe të vijës së pushtetit aktual në Shqipëri.

Shkaqet e drejtpërdrejta që ndikuan në shpërthimin e demonstratave të pranverës së vitit 1981 dhe veçanërisht të datës së fillimit të 11 Marsit, ishin kushtet e vështira ekonomike të rinisë studentore.

Universiteti i Prishtinës shënonte rritje për çdo vit dhe bashkë me të edhe numri i studentëve rritej. Këtë rritje të numrit të studentëve nuk e përcillte edhe infrastruktura në akomodimin dhe shërbimet tjera përcjellëse karshi studentëve.

Do të jenë këto kushte të këqija dhe posaçërisht radhët e gjata të pritjes për ushqim që do të nxiste një protestë në Menzën e studentëve, më 11 mars të vitit 1981. Kjo protestë do të vazhdonte me marshim demonstrativ nëpër rrugët e Prishtinës për të shprehur pakënaqësinë e tyre me parullën kryesore «Kushte, kushte».

Nëse demonstrata e 11 Marsit ishte një rebelim tipik rinor kundër kushteve të këqija në Menzën e studentëve, marshimi nëpër rrugët e Prishtinës ishte shprehje e pakënaqësisë jo vetëm me karakter ekonomik por edhe të atij politik.

Nëse demonstrata e 11 marsit ishte krejt e papritur për klasën politike të Kosovës dhe të Jugosllavisë së atëhershme, demonstrata e 26 Marsit nuk ishte e papritur. Ajo lindi nga zjarri i ndezur i 11 Marsit. Demonstrata e 26 marsit do të vije shumë më e përgatitur dhe shumë më e qartë në kërkesat e saj. Sheshi në mes të konvikteve të studentëve më 26 mars 1981 u shndërrua në shesh të demokracisë ku studentët pa frikë dhe me guxim të paparë shpalosën kërkesat e veta përpara përfaqësuesve të pushtetit të atëhershëm. Aty u protestua kundër qarqeve të ndryshme antishqiptare dhe nënçmimit të këtyre qarqeve kundër identitet tonë kombëtar. U protestua për mos zhvillimin ekonomik të Kosovës në krahasim me pjesët tjera të federatës jugosllave. U protestua kundër përpjekjes së policisë për burgosjen e studentëve pjesëmarrës të demonstratës së 11 Marsit. U protestuan edhe kundër burgosjeve dhe politikës represive të pushtetit kundër popullsisë shqiptare. Demonstrata u shua me një dhunë dhe brutalitet të egër tani edhe me ndihmën e njësisë speciale të policisë federative.

Ishte kjo dhunë dhe ky brutalitet i policisë kundër studentëve që nxiti reagimin e klasës punëtore dhe të masës së gjerë popullore në

solidarizim më studentët dhe kërkesat e tyre. Kulminacioni e demonstratave të vitit 1981, ishin datat 31 Mars dhe më 1 e 2 Prill. Tani nuk ishin më protesta të studentëve, por, protesta gjithë popullore. Parulla «Kosova Republikë» ishte bërë sinonim dhe kërkesë kryesore e protestave.

Solidarizim me protestat e studentëve dhe të qytetarëve të Prishtinës, do të ndodhin në të gjitha qytetet kryesore të Kosovës. Demonstratat e pranverës shqiptare 1981, u vlerësuan si kontrarevolucion nga organet e pushtetit të krahinës së Kosovës dhe shtetit jugosllav. Burgosjet dhe dënimet me shumë vite burg, ishin rezultat i këtij vlerësimi më qëllim frikësimi dhe shuarje të vullnetit dhe guximit të popullit për të kërkuar lirinë e mohuar. Të maltretuarit dhe të keqtrajtuarit nga organet policore ishin aq të shumtë sa ishte e pamundur edhe të numërohen. Ligjet në fuqi dhe procedurat penale nuk vlenin për shqiptarët. Ishin vendimet partiake që qëndronin mbi ligjin. Shqiptarët dënoheshin për dyshimet më të vogla dhe pa kurrfarë dëshmie. Në burgjet jugosllave në vitet e 80-ta rreth 80% e të gjithë burgosurve politikë ishin shqiptarë.

Kjo dhunë e pushtetit dhe jehona e demonstratave të vitit 1981 do të kenë rol me rëndësi në ndërgjegjësimin e popullatës. Shtresa më e lartë e inteligjencës së Kosovës, ajo akademike, filloi të kthjellohej nga mesi i viteve të 80-ta dhe të rreshtohet në anën e kombit që po mohohej çdo ditë nga hegjemonizmi serb. E them kështu pasi që nga viti 1981 kur filloi diferencimi dhe dënimi i demonstratave si armiqësore në të gjitha institucionet ishte një numër i vogël i intelektualëve që patën guximin që haptas të kundërshtojnë këto vendime. Pjesa më e madhe ju nënshtrua vendimeve partiake në heshtje pa pasur kurajën të përballën më to. Pranvera e lavdishme e vitit 1981, në historinë më të re të Kosovës, ishte burim frymëzimi për shumë patriotë që zgjodhën rrugën e qëndresës duke përdorur të gjitha metodat e mundshme demokratike e deri te ajo më sublimja, rreshtimi në radhët e UÇK- së për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës.